

Kurikulárne reformy predprimárneho vzdelávania v 21. storočí na Slovensku

DIANA BORBÉLYOVÁ - MONIKA MIŇOVÁ

Curricular reforms of pre-primary education in the 21st century in Slovakia

Abstract

The aim of this paper is to provide an overview of curricular reforms in pre-primary education in Slovakia within the context of legislative changes, relying on the overall policy of schools of the state in the twenty-first century. The paper presents the school system in the Slovak Republic, along with changes over the last 25 years regarding pre-primary education. Focusing on the analysis of the influence of international tendencies on the formation of the state's curriculum policy in the field of pre-primary education, it also introduces and characterizes national education programs for kindergartens, compares them, and points out practical aspects of applying the current curriculum in kindergarten conditions.

Keywords: policy of schools; curricular reform; pre-primary education; kindergarten; national education program

Subject-Affiliation in New CEEOL: Social Sciences - Education - Preschool Education

DOI: 10.36007/eruedu.2024.2.003-016

Úvod

Samostatná Slovenská republika vznikla 1. januára 1993. Prvé najvýznamnejšie zmeny v školskom systéme, v jeho riadení a financovaní, v modernizácii obsahu vzdelávania, v novom definovaní cieľov výchovy a vzdelávania a v postavení pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov sa však realizovali v 21. storočí, v rokoch 2002 - 2009. V roku 2008 vstúpil do platnosti nový školský zákon a následne bol predstavený nový štátny vzdelávací program predprimárneho vzdelávania v novej univerzálnej logike dvojúrovňového kurikula, ktorý bol založený na štandardizácii. Odvtedy na základe platnej legislatívy materské školy majú vypracovať školské vzdelávacie programy s vlastnou profiláciou v súlade so štátnym vzdelávacím programom.

V ďalších rokoch sa uskutočnili ďalšie významné reformy, v rámci ktorých sa začali aj u nás uplatňovať zahraničné tendencie, ktoré v značnej miere ovplyvnili formovanie kurikulárnej politiky štátu. V rámci týchto reforiem sa prenášali do našej národnej tradície rôzne inovačné prvky zo zahraničia.

Cieľom nášho historického exkurzu do problematiky opierajúc sa o legislatívu je poskytnúť ucelený obraz o transformáciách a modernizačných reformách pred-

primárneho vzdelávania v kontexte školskej a kurikulárnej politiky štátu v 21. storočí. Preto predstavíme aktuálne platnú školskú sústavu a načrtujeme formovanie školskej politiky štátu v poslednom storočí. Analyzujeme proces vzniku štátnych programov, ako aj ich štruktúru a obsah v súvislosti s modernizačnými/inovačnými tendenciami a zahraničnými vplyvmi.

Formovanie školskej politiky a legislatívny rámec výchovy a vzdelávania v materských školách na Slovensku

Na formovaní školskej politiky SR mal výrazný vplyv vstup nášho štátu do Európskej únie. Od vstupu do Európskej Únie (od 1. mája 2004) toto spoločenstvo úzko spolupracuje s tvorcami politik na vnútroštátnej úrovni s cieľom poskytovať im podporu pri rozvoji politik a systémov vzdelávania na školách vrátane monitorovania pokroku pri dosahovaní cieľov. Ministri školstva z členských štátov EÚ ako prioritnú oblasť identifikovali rozvoj kľúčových kompetencií pre celoživotné vzdelávanie. To odporúčajú podporiť prepracovaním učebných plánov a systému hodnotenia, zabezpečením odbornej prípravy pre školských zamestnancov a zlepšením dostupnosti a používania kvalitných vzdelávacích nástrojov a zdrojov, čo sa odrážalo v predchádzajúcich rokoch aj na vnútroštátnej školskej politike nášho štátu.

Školská politika v Slovenskej republike prislúchala do roku 2023 Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (MŠWVaŠ SR), ktoré je ústredným orgánom štátnej správy. Od roku 2024 došlo k zmene názvu na Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky (MŠWVaM SR). Oblasť športu sa vyčlenila a stala sa súčasťou samostatného ministerstva.

Je všeobecne známe, že školskú politiku štátu sformuje skupina politických strán (koalícia), ktoré na základe výsledkov volieb získali väčšinu poslaneckých miest v národnej rade (parlamente), čiže koalícia má v rukách politickú moc. Preto politická moc ovplyvňuje/tvorí školskú resp. kurikulárnu politiku štátu. Sice v materských školách sa nerobí politika, no od kurikulárnej politiky materská škola závislá je (Pupala 2013). Je všeobecne známe aj to, že kontúry kurikulárnej politiky vyjadruje vždy aktuálny, platný školský zákon. Táto politika je ďalej vyjadrená v zákonom stanovených kurikulárnych dokumentoch na centrálnej úrovni, najmä v štátnych vzdelávacích programoch.

Do školskej politiky vstupujú aj samosprávne orgány – na miestnej úrovni sú to obce a mestá, na úrovni regionálnej sú to vyššie územné celky. V súčasnosti sú obce a mestá zriaďovateľmi základných škôl, ktoré zriaďujú v mene štátu na základe prenesenej kompetencie. V rámci originálnej kompetencie obce a mestá zriaďujú materské školy, základné umelecké školy a školské zariadenia. Z podielu obcí na dani z príjmov fyzických osôb zabezpečujú ich financovanie a tiež financovanie materských škôl, základných umeleckých škôl a školských výchovno-vzdelávacích zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti právnických a fyzických osôb a štátom uznaných cirkví a náboženských spoločností (Dravecký 2012). Materské školy môžu zriadiť okrem obcí a miest aj právnické osoby (občianske združenia, firmy, podniky)

alebo fyzické osoby (súkromné osoby- súkromné materské školy), a cirkev alebo náboženská spoločnosť (cirkevné materské školy). Máme aj také štátne (materské) školy, ktoré sú zriaďované okresnými úradmi v sídle kraja a sú určené výhradne pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (špeciálne materské školy). Do roku 2021 materskou školou boli len zariadenia, ktoré splnili podmienky pre zaradenie do siete škôl podľa príslušného zákona a zaviazali sa poskytovať vzdelávanie, výchovu a starostlivosť podľa štátneho vzdelávacieho programu a podľa neho vypracovaného školského vzdelávacieho programu. Vtedy mali nárok aj na financovanie zo štátneho rozpočtu. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (MŠVWaŠ SR) vyhlásilo 24. 08. 2023 výzvu na predkladanie žiadostí o poskytnutie prostriedkov mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti zameranú na zvyšovanie kapacit materských škôl. Od tohto dňa mohli zriaďovatelia materských škôl žiadať o financovanie projektov na dobudovanie chýbajúcich kapacit. Cieľom vyplývajúcim z Plánu obnovy a odolnosti je vybudovať 9 107 miest v materských školách, tak aby sa každé dieťa vo veku od troch rokov do nástupu na povinnú školskú dochádzku mohlo od 1. septembra 2025 zúčastňovať na predprimárnom vzdelávaní.

Ak chceme skúmať formovanie školskej politiky SR, musíme začať rokom 2001. V roku 2001 totiž bol schválený vládou projekt MILÉNIUM – Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 až 20 rokov (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu, 2002). Bol to základný programový dokument, podľa ktorého sa realizovala transformácia školstva v Slovenskej republike od roku 2002. Projekt Milénium navrhoval inovovať obsah, metódy a formy práce s deťmi v materských školách a na tvorbu a overovanie moderných edukačných programov zamerať aj výskum; vypracovať nové, resp. inovované výchovno-vzdelávacie programy; vyňať zo zákona o školských zariadeniach materské školy a zaradiť ich ako prvý článok školského systému do školského zákona; legislatívne zaviesť pre 5 ročné deti povinnú dochádzku do materskej školy až po vstup dieťaťa do základnej školy; zvyšovať zaškoľovanie detí v materských školách, vytvoriť preto podmienky a miesta. Postupne sa tieto výzvy pre materské školy stali realitou.

Podľa Uváčkovej (2013) filozofia predškolského vzdelávania v krajinách Európskej Únie hovorí aj o práve každého dieťaťa na miesto v materskej škole. Tendencia štátov EÚ je zákonom stanoviť povinnosť obciam vytvoriť dostatok miest pre všetky deti, aby sa naplnilo právo každého dieťaťa na miesto v materskej škole. Do roku 2021 na Slovensku nebolo zákonom stanovená povinnosť zriaďovateľom vytvoriť dostatok miest pre všetky deti. Novelizáciou školského zákona od školského roku 2024/2025 budú mať nárok na materskú školu všetky štvorročné deti a od školského roku 2024/2025 už aj všetky trojročné ročné deti. Od roku 2021 podľa platnej legislatívy deti, ktoré dovŕšia 5 rokov do 31. augusta, je pre nich predprimárne vzdelávanie povinné.

Síce zmeny na základe Milénia sa začali pripravovať už od roku 2002, avšak ich postupná realizácia sa začala schválením nového školského zákona v roku 2008. V tomto období reformu materských škôl a predškolského vzdelávania charakterizovala snaha o posilnenie profesijnej identity reprezentantov predškolskej pedagogiky. Transformácia bola dokončená až v roku 2009, kedy nadobudli účinnosť ďalšie kľúčové zákony. V tomto období boli realizované významné zmeny v škol-

skom systéme, v jeho riadení a financovaní, uskutočnila sa modernizácia obsahu vzdelávania, boli definované nové ciele výchovy a vzdelávania. V tomto období bolo novelizovaných a prijatých množstvo zákonov:

- Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve v znení neskorších zmien a doplnkov,
- Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) v znení neskorších zmien a doplnkov,
- Zákon č. 597/2009 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších zmien a doplnkov,
- Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch v znení neskorších zmien a doplnkov. Bola v účinnosti do roku 2019. Vtedy ho nahradil zákon č. 138/2019 o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Od roku 2008 sa na Slovensku výchova a vzdelávanie v materských školách riadi zákonom č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Podľa tohto zákona sústavu škôl v regionálnom školstve na Slovensku tvoria tieto druhy škôl: materská škola, základná škola, gymnázium, stredná odborná škola, stredná športová škola, škola umeleckého priemyslu, konzervatórium, školy pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, základná umelecká škola, jazyková škola.

Zákon definuje, že „*materská škola je prvým stupňom školskej sústavy*“, čo značí že materské školy sa po dlhodobom úsilí konečne vymanili z kategórie školských zariadení a boli umiestnené do sústavy škôl. Zákon priniesol mnohé zmeny: nové ciele a obsah výchovy a vzdelávania, zavedenie medzinárodnej normy pre klasifikáciu vzdelávania (International Standard Classification of Education – ISCED), zavedenie nových pojmov (napr. edukácia, predprimárne vzdelávanie, vzdelávacie štandardy, evalúcia/evalúcia) a povinnosť tvoriť školské vzdelávacie programy. Pojem predškolské zariadenie bol nahradený pojmom materská škola a pojem predškolská výchova pojmom predprimárne vzdelávanie.

Vyhláška č. 306/2009 Ministerstva školstva Slovenskej republiky z 23. júla 2008 o materskej škole bola v platnosti od roku 2009 (až do roku 2020). Ešte v roku prijatia bola novelizovaná vyhláškou č. 308/2009. V ďalšej novelizácii v roku 2021 došlo vo vyhláške k niekoľkým zásadným zmenám. Napr. materská škola s týždennou a nepretržitou výchovou a vzdelávaním sa už vo vyhláške neuvádza, upravil sa počet ďalšej dokumentácie v materskej škole, metodické združenie materská škola môže zriadiť, ale nemusí. V súčasnosti platí vyhláška č. 541/2021 Z. z. o materskej škole.

Ďalšími dôležitými míľnikmi v oblasti školstva boli roky 2017 a 2018, kedy Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu zverejnilo návrh základných téz Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania pod názvom „Učiace sa Slovensko“ (Burjan et al. 2017), ktorý opísal cieľový stav v konkrétnej oblasti výchovy a vzdelávania o 10 rokov. Zároveň v roku 2018 bol schválený Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania na roky 2018 – 2027, ktorý určil smerovanie slovenského regionálneho a vysokého školstva. Postupne sa čoraz výraznejšie ozývala aj téma inkluzívneho vzdelávania. V roku 2021 vstúpila do platnosti aj novela školského zá-

kona, ktorá sa snažila zaviesť komplexné riešenia v oblasti inklúzie. V zákone sa po prvýkrát objavila definícia inklúzie, zavádzali sa školské podporné tímy, definovala sa reforma poradenského systému.

V roku 2022 bol vypracovaný a schválený Plán obnovy a odolnosti aj v oblasti školstva na základe kritérií Nariadenia Európskeho parlamentu a rady (EÚ) 2021/241 z 12. februára 2021. Plán obnovy a odolnosti stanovuje ucelený balík reforiem a investícií, ktoré sa budú realizovať do roku 2026.

V uplynulých rokoch Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) prešiel mnohými zmenami, bol veľakrát novelizovaný. Novelizácie priniesli obrovské zmeny, napríklad zavedenie povinného predprimárneho vzdelávania alebo aplikáciu podporných opatrení v materských školách. Vďaka novelizácii č. 209/2019 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) od septembra 2021 na Slovensku je predprimárne vzdelávanie povinné pre všetky deti v poslednom roku pred nástupom do školy - čiže od roku, v ktorom dieťa dovŕši 5 rokov do 31. augusta. Povinné predprimárne vzdelávanie v materskej škole spravidla trvá jeden školský rok a dieťa ho plní formou pravidelného denného dochádzania do materskej školy (v pracovných dňoch v rozsahu najmenej štyri hodiny). Dieťa so zdravotným znevýhodnením na základe žiadosti zákonného zástupcu alebo zástupcu zariadenia môže plniť povinné predprimárne vzdelávanie v rozsahu menej ako štyri hodiny denne. Povinné predprimárne vzdelávanie môže dieťa plniť aj formou individuálneho vzdelávania, alebo v určitých zákonom stanovených prípadoch aj v dištančnej forme.

Zavedenie povinného predprimárneho vzdelávania malo za dôsledok zvýšenie počtu detí v materských školách. Zo štatistických údajov, zverejnených na stránke Štatistického úradu SR vieme, že v školskom roku 2020/21 navštevovalo materskú školu iba 166 581 detí. V školskom roku 2021/2022, keď sa zaviedlo povinné predprimárne vzdelávanie bolo do MŠ zapísaných bolo spolu zapísaných už 173 170 detí (Centrum vedecko-technických informácií SR, 2024). V tabuľke 1 uvádzame kvôli porovnaniu počet zapísaných detí v jednotlivých materských školách podľa typu zriaďovateľa a zároveň uvádzame aj počet detí, ktoré plnia povinné predprimárne vzdelávanie (PPV).

Tabuľka 1. Počet zapísaných detí podľa zriaďovateľa

Školský rok	Štátne		Súkromné		Cirkevné		Spolu zapísaných detí
	Počet zapísaných detí	Z toho počet detí v PPV	Počet zapísaných detí	Z toho počet detí v PPV	Počet zapísaných detí	Z toho počet detí v PPV	
2020/2021	153 086	—	7 868	—	5 607	—	166 581
2021/2022	157 862	57 894	9 156	2 919	6 152	2 203	173 170
2022/2023	162 254	60 630	10 169	2 956	6 407	2 248	178 830
2023/2024	161 421	59 218	10 664	3 031	6 609	2 304	178 694

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, 2024

Tým, že sa zaviedlo zo zákona povinné predprimárne vzdelávanie, vznikol kapacitný problém s umiestnením všetkých detí do materskej školy. Z tohto dôvodu od roku 2021 povinné predprimárne vzdelávanie môžu poskytovať aj také zariadenia, ktoré nie sú zaradené do siete, ale na základe žiadosti o zápis do registra zariadení predprimárneho vzdelávania sa zaregistrujú. Register zariadení predprimárneho vzdelávania vedie Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. V tomto prípade zariadenie musí mať vypracovaný program povinného predprimárneho vzdelávania, ktorý je v súlade s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania a so štátnym vzdelávacím programom pre predprimárne vzdelávanie. Od 1. septembra 2021 do 31. augusta 2026 môžu deti povinné predprimárne vzdelávanie plniť aj v zariadení predprimárneho vzdelávania podľa § 161 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Ďalším významným momentom bol zavedenie pojmu individuálneho vzdelávania v materskej škole. V novelizácii školského zákona č. 209/2019 Z. z. sa uvádza, že o povolenie individuálneho vzdelávania dieťaťa môže zákonný zástupca dieťaťa požiadať riaditeľa materskej školy, do ktorej bolo dieťa prijaté na povinné predprimárne vzdelávanie, t.j. kmeňovej materskej školy. O povolení individuálneho vzdelávania rozhoduje riaditeľ v rámci rozhodovania o oslobodení dieťaťa od povinnosti dochádzať do školy. Individuálne vzdelávanie sa povoľuje dieťaťu, pre ktoré je predprimárne vzdelávanie povinné a jeho 1. zdravotný stav mu neumožňuje účasť na povinnom predprimárnom vzdelávaní v kmeňovej materskej škole (zabezpečuje si to zákonný zástupca prostredníctvom osoby, ktorá má ukončené najmenej úplné stredné všeobecné vzdelanie alebo úplné stredné odborné vzdelanie) alebo 2. jeho zákonný zástupca alebo zástupca zariadenia o to požiada (zabezpečuje materská škola najmenej 2 hodiny týždenne). Kmeňová materská škola v spolupráci so zákonným zástupcom určí obsah individuálneho vzdelávania dieťaťa a ten je povinný zabezpečiť účasť dieťaťa v priebehu mesiaca marec na posúdení, či sa plní obsah individuálneho vzdelávania.

Ďalším významným medzníkom v predškolskej pedagogike bol rok 2023, odkedy sa v zákone č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) sú deklarované podporné opatrenia a ich spôsob aplikácie v praxi. Zavedenie podporných opatrení z hľadiska práce s deťmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je veľmi dôležitý, avšak ich aplikácii v praxi je sťažená. Na ich realizáciu nie sú vyčlenené finančné prostriedky, proces je zdĺhavý a vyžaduje veľa administratívy. Napríklad získať financie na pedagogického asistenta momentálne je skoro nemožné. Sme toho názoru, že zavedenie podporných opatrení je veľmi dobrá vec, avšak ich zavedenie by mali byť spojené s konkrétnymi riešeniami. Veď princíp inklúzie a opatrenia súvisiace s nimi nestačí iba deklarovať v zákonoch a rôznych dokumentoch, treba ich aplikáciu umožniť aj v praxi.

Podrobnosti fungovania materských škôl momentálne určuje Vyhláška č. 541/2021 Z. z. o materskej škole. Vstúpila do platnosti v roku 2021. Táto vyhláška bola v roku 2023 vyhláškou č. 341/2023 novelizovaná. Nadobúdala účinnosť od 1. septembra 2023. Vyhláška ustanovuje spôsob organizácie materských škôl s poldennou výchovou a vzdelávaním (poskytuje predprimárne vzdelávanie v rozsa-

hu najmenej štyri hodiny a najviac päť hodín v dopoludňajších hodinách alebo najmenej štyri hodiny a najviac päť hodín v odpoľudňajších hodinách) a s celodennou výchovou a vzdelávaním (poskytuje predprimárne vzdelávanie v čase najskôr od 6.00 hodiny a najneskôr do 18.00 hodiny podľa miestnych podmienok a potrieb rodiča). V jednej triede pracujú spravidla dve učiteľky. Jedna má poobedňajšiu zmenu, a druhá pracuje dopoludnia, a obe sú prítomné počas obeda. Organizáciu výchovno-vzdelávacej činnosti v každej triede zabezpečuje triedny učiteľ určený riaditeľom. Ak má materská škola štyri a viac tried, zriaďuje sa v nej funkcia zástupcu riaditeľa. Poradnými orgánmi riaditeľa materskej školy sú pedagogická rada a metodické združenie (ak je zriadené). V materskej škole sa môže vykonávať krúžková činnosť po 12,00 hod a po odpočinku detí, ktorý trvá minimálne 30 minút a realizácia rôznych výcvikov ako plavecký, lyžiarsky, cyklistický, korčuľarsky, lezecký.

Materskú školu v SR navštevujú deti väčšinou od 3 do 6 rokov. V zmysle školského zákona počet detí v triedach môže byť nasledovný: 21 detí v prípade 3-4 ročných detí, 22 v prípade 4-5 ročných detí, 23 v prípade 5-6 ročných detí (v prípravnej triede), 18 v prípade 2-3 ročných detí, a počet v zmiešanej triede je 21. Do triedy materskej školy zaraďuje riaditeľ materskej školy deti rovnakého veku alebo deti rozdielneho veku. Na základe platného Zákona č.245/2008 o výchove a vzdelávaní je však možné tento počet navýšiť o ďalšie 3 deti v odôvodnených prípadoch. Do triedy je možné začleniť aj deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (max. 2 deti v triede), ku ktorým možno prijať pedagogického asistenta, ale v praxi pre nedostatok finančných prostriedkov málokteré materské školy majú pedagogických asistentov.

Do materskej školy môže byť prijaté aj dvojročné dieťa, ak to miestne podmienky daného zariadenia dovoľia. Zároveň je potrebné pripomenúť, že v prípade, ak dieťa v stanovenom termíne nedosiahne školskú spôsobilosť, pokračuje v povinnom predprimárnom vzdelávaní a môže navštevovať materskú školu ešte ďalší rok aj po dovŕšení 6.veku (Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní, 2008, 2023, § 28, ods. 2 – 4.).

Nastúpenia novej kurikulárnej politiky v zmysle medzinárodnej štandardizácie

Výchova a vzdelávanie detí v materských školách v novovzniknutej Slovenskej republike bol realizovaný v spočiatku na základe Zákona č. 279/1993 o školských zariadeniach (1993). Tento zákon zaradil predškolské zariadenia medzi výchovno-vzdelávacie zariadenia, ktoré boli súčasťou školských zariadení (Lipnická 2023). Čiže materské školy boli zaradené medzi školské zariadenia (boli označené za predškolské zariadenia) a nepatrili do školskej sústavy. Kurikulárna politika nového štátu dlho stagnovala. Do roku 1999 jasle a materské školy museli pracovať podľa *Programu výchovnej práce v jasliach a materských školách*, ktorý bol vydaný ešte v roku 1978 (Kolektív autorov 1978). Tento program v roku 1999 nahradil *Pro-*

gram výchovy a vzdelávania detí v materských školách (Guziová 1999). Tieto štátom vydané programy pre materské školy spočiatku boli silne centralizované, až do roku 2008, kedy sa zaviedol model dvojúrovňového kurikula. Vtedy vstúpil do platnosti nový školský zákon (ktorý sme podrobnejšie predstavili v predchádzajúcej kapitole), čomu predchádzala prvá najvýznamnejšia reforma školstva 21. storočia. Vtedy nastúpila éra celkom novej kurikulárnej politiky v zmysle medzinárodnej štandardizácie. Avšak treba zdôrazniť, že štandardizácia pochádza predovšetkým z anglo-amerického kultúrneho okruhu a v kontinentálnej Európe nemal tradíciu. Tradične kontinentálne európske kurikulá sa štandardom väčšinou dovedy vyhýbali, nepoužívali ich (Borbélyová 2019).

V roku 2008 bol predstavený nový Štátny vzdelávací program ISCED 0 - predprimárne vzdelávanie v novej univerzálnej logike dvojúrovňového kurikula. Nastala zmena dizajnu kurikula a prvýkrát v histórii slovenského školstva museli materské školy vypracovať na základe štátnych programov miestne školské programy.

V roku 2009 boli schválené a publikované aj vzdelávacie programy pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (doposiaľ také niečo neexistovalo), tvorili súčasť štátneho vzdelávacieho programu a schválilo ich Ministerstvo školstva Slovenskej republiky. Bol schválený napr. Štátny vzdelávací program pre deti s mentálnym postihnutím ISCED 0- predprimárne vzdelávanie (2009), a ďalšie.

Adaptácia na novú kurikulárnu politiku bola pre materské školy veľmi náročná, až problematická. Dnes už na základe výskumných zistení vieme, že komunita predškolských učiteliek v drvivšej väčšine považovala štátny vzdelávací program pre materské školy z roku 2008 za dokument, ktorý vo svojej podstate nevyhovel ich očakávaniam a komplikoval im každodennú prácu (Miňová 2013). Po zavedení programu do praxe nastal chaos v pojmoch, učiteľky nenašli súvislosti medzi tematickými okruhmi, kompetenciami a vzdelávacími oblasťami, ktoré síce boli definované v programe, ale globálne. Nový program pod názvom Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie „Dieťa a svet“ (2008) totiž mal celkom iný dizajn a inú štruktúru ako predchádzajúci a narušil aj tradíciu rozdelenia obsahu pre jednotlivé vekové kategórie detí. Tento program definoval hlavné princípy a ciele kurikulárnej politiky štátu. Obsahoval všeobecné ciele a požiadavky, ktoré sa vzťahovali na obsah výchovy a vzdelávania a kľúčové kompetencie/spôsobilosti ako hlavné nástroje vyváženého rozvoja detí. Zároveň obsahoval vzdelávacie oblasti, podoblasti, prierezové témy, kompetencie, tematické okruhy a k nim patriace vzdelávacie štandardy. Vzdelávacie štandardy potrebné na získanie predprimárneho vzdelania troch oblastí (perceptuálno-motorickej, kognitívnej a sociálno-emočionálnej) rozvoja osobnosti dieťaťa boli integrované do štyroch tematických okruhov: Ja som, Ľudia, Príroda, Kultúra. Vzdelávacie štandardy sa členili na obsahové a výkonové štandardy. V obsahových štandardoch sa nachádzal obsah, základný rozsah učiva, ktoré malo dieťa zvládnuť. Výkonové štandardy vymedzili základný rozsah kompetencií, ktorými by malo dieťa disponovať na konci predprimárneho vzdelávania. V procese plánovania učiteľky mali uviesť konkrétne ciele v kontexte danej aktivity, ale nechápali logiku operacionalizovania cieľov v súvislosti s výkonovými štandardmi, čo značne sťažovalo ich prácu. Nevedeli ako operacionalizovať tieto výstupové požiadavky, nenašli súvislosť medzi tematickými okruhmi a kom-

petenciami, ani nechápali logiku ich prepájania. Sme toho názoru (aj na základe vlastnej praxe), že nájsť tieto súvislosti bolo niekedy priam nemožné. Učiteľky do roku 2008 nepotrebovali operacionalizovať ciele a ani ich neformulovali, keďže predchádzajúce štátne kurikulá boli inak koncipované. Nemali s touto činnosťou žiadnu skúsenosť a nikto ich na to cielene nepripravoval a preto v tomto kľúčovom bode boli problémy.

Dôležitým zistením bolo aj to, že absentovala aj kontinuita medzi vzdelávacím stupňami (medzi predprimárnym a primárnym stupňom vzdelávania). Podľa Kaščáka (2013) v Anglicku a USA sa kontinuitu snažia riešiť prostredníctvom tvorby „kontinua učebných štandardov“ (The Learning Standards Continuum), čiže na seba nadväzujúcich štandardov v rámci zhodných vzdelávacích oblastí pre jednotlivé stupne vzdelávania. Môžeme však konštatovať, že prijatá a nastavená štandardizácia vtedy na Slovensku nezabezpečila prepojenosť medzi predprimárnym a primárnym vzdelávaním.

Inovácia štátneho vzdelávacieho programu pre materské školy

V roku 2011 sa začalo diskutovať na odborných fórach o rizikách a negatívach vtedy aktuálneho vzdelávacieho programu a tvorcovia na základe požiadaviek z praxe začali podnikáť kroky k jeho inovácii. Vďaka národným projektom sa začali realizovať odborné stáže v rôznych zahraničných krajinách (organizátorom bola štátna inštitúcia: Metodicko-pedagogické centrum) a medzinárodné skúsenosti ovplyvnili smerovanie kurikulárnej politiky predškolského vzdelávania (Borbélyová 2019). V roku 2012 sa začala vykonávať zásadná revízia štátneho vzdelávacieho programu pre predprimárne vzdelávanie a do konca októbra 2013 prebiehala verejná diskusia. Následne pedagogická verejnosť sa mohla zapojiť do pripomienkovania inovovaného Štátneho vzdelávacieho programu (2015). Pri tvorbe tohto programu autori vychádzali z poznania situácie v zahraničí, rizík štandardizácie, už známych dopadov používania aktuálneho programu a aj z jeho deficitov. Chceli zabezpečiť kompatibilitu predškolského kurikula s kurikulami na ďalších stupňoch vzdelania. Preto si uvedomili, že v rámci tvorby národných programov je potrebné využívať porovnávací prístup, čo prispeje k zreteľnejšiemu porozumeniu vlastnej tradície a uvedomili si aj to, že porovnávací analýzy rôznych národných kurikul zo sveta napomáhajú ku konfrontácii slovenskej situácie s tou medzinárodnou.

Cieľom celého procesu revízie štátneho vzdelávacieho programu podľa Pupalu a Kaščáka (2014) bolo vytvoriť rámec pre funkčný a na seba nadväzujúci vzťah medzi výkonom dieťaťa, obsahom vzdelávania a jeho organizáciou a schopnosťou učiteľky vyhodnocovať učebný proces dieťaťa vo vzťahu k stanoveným výkonom a vzdelávacím obsahom, no aj vyhodnocovať individuálne a špecifické charakteristiky dieťaťa vo vzťahu k jeho ďalšiemu rozvoju a vývinovému progresu. Štrukturálnym predpokladom na zvýraznenie týchto funkčných vzťahov bolo to, že každá vzdelávacia oblasť (Jazyk a komunikácia; Matematika a práca s informáciami; Človek a svet

práce; Človek a príroda; Človek a spoločnosť; Umenie a kultúra = Výtvarná výchova a Hudobná výchova; Zdravie a pohyb) sa rozpracovala v troch vedľa seba stojacich rovinách: výkonové štandardy, obsahové štandardy a evaluačné otázky. Výkonové štandardy sú vyjadrené v zaznamenateľných a vyhodnotiteľných výkonoch len pre obdobie posledného ročníka materskej školy, takže majú podobu explicitných parametrov školskej spôsobilosti (Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách. Konsolidované znenie, 2022). Formulácia výkonových štandardov vychádzala z idey, že výkonové štandardy musia byť dosiahnuteľné u väčšiny detskej populácie v rámci štandardných výchovno-vzdelávacích podmienok, jeho splnenie v rámci týchto podmienok musí byť tiež jasne identifikovateľné a vyhodnotiteľné učiteľkou/učiteľom. Očakávanou výkonovou hladinou je školská spôsobilosť. V rámci obsahových štandardov uvedený obsah vzdelávania reflektuje na minimálne podmienky práce so vzdelávacím obsahom a sú uvedené zásadné a základné princípy práce s nimi. Evaluačné otázky sú určené pre učiteľky s cieľom prispievať k riadenému a funkčnému procesu vyhodnocovania detského učenia a pokroku. Umožňujú smerovať pozornosť učiteľky nielen na výkony dieťaťa, ale aj na jeho postoje, emocionálne prejavy, či sociálne spôsobilosti. Ovplyvňujú nielen výchovno-vzdelávaciu, ale aj diagnostickú a intervenčnú činnosť učiteľky.

Inovovaná verzia Štátneho vzdelávacieho programu (iŠVP) bola k dispozícii v roku 2015. Materské školy sa mohli zapájať do pilotnej fázy overovania programu na základe podpísania zmluvy so Štátnym pedagogickým ústavom. V rámci revízie iŠVP-u boli zavedené zásadné zmeny. Nastalo nové definovanie vzdelávacích oblastí. Aby bola reálne zabezpečená kontinuita cez celý vzdelávací systém, bol obsah zoskupený do vzdelávacích oblastí, ktoré sa zjednotili so vzdelávacími oblasťami primárneho vzdelávania a odstránili sa prierezové témy (ich obsah sa stal reálnou súčasťou vymedzených vzdelávacích oblastí, do ktorých nesporne patria). Pilotné overovanie programu prebiehalo v školskom roku 2015/16, v rámci ktorej sa uskutočnili aj školenia k jednotlivým vzdelávacím oblastiam a boli vypracované aj metodické príručky k vybraným vzdelávacím oblastiam, ktoré slúžili materským školám. Materské školy vypracovali vlastné školské vzdelávacie programy, ktoré odovzdali na posúdenie. Tieto programy boli vyhodnotené internými a externými zamestnancami Štátneho pedagogického ústavu a niektoré riaditeľky dostali aj odporúčania k prepracovaniu. V pilotnej fáze do jej ukončenia zotrvalo 306 materských škôl (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu - Štátny pedagogický ústav, 2016). Počas overenia programu učiteľky pracovali s inovovaným programom a svoje zistenia (negatíva a aj pozitíva), ako aj postrehy zaznamenávali. Vypracované správy odovzdali na Štátny pedagogický ústav. Z programu odporúčali vyňať rámcový rozvrh vzdelávacích aktivít a ich predpísaný počet, navrhli skrátiť niektoré názvy organizačných foriem a upozornili na fakt, že v niektorých oblastiach chýbajú zásadné výkonové štandardy. Po overení tohto inovovaného programu v praxi tvorcovia na základe pripomienok učiteľov predprimárneho vzdelávania a rôznych profesijných organizácií (Slovenský výbor OMEP, Spoločnosť pre predškolskú výchovu atď.), hlavne na základe skúseností a poznatkov všetkých aktérov zainteresovaných na realizácii pilotnej fázy, najmä na základe autoevalvačných správ z pilotných materských škôl inovovaný Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie

v materských školách upravili do podoby, v ktorej bol schválený dňa 6. júla 2016 pod číslom 2016-17780/27322:1-10A0 s názvom Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách (ďalej len ŠVP, 2016). Po schválení programu (ŠVP) paralelne na webovom sídle Štátneho pedagogického ústavu sa postupne objavili podrobnejšie metodiky k jednotlivým vzdelávacím oblastiam a usmernenia k vypracovaniu školských vzdelávacích programov. Tvorcovia reagovali aj na podnet z praxe a pripravili materiál s názvom Adaptácie výkonových štandardov, ktorý uľahčil učiteľkám orientáciu vo výkonových štandardoch, nakoľko vymedzil ich úroveň, ktoré môže postupne dosiahnuť predškolské dieťa vzhľadom na jeho vývinové charakteristiky. Revízia programu bola teda dokončená v roku 2016.

Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách (ŠVP) nastúpil do platnosti 2. septembra 2016. V posledných rokoch tento štátny vzdelávací program bol viackrát doplnený dodatkom (2022 a 2023), preto momentálne platí jeho konsolidované znenie. V zmysle Dodatku č. 2 z roku 2022, ktorým sa zosúladiť so znením školského zákona, schváleného dňa 30. 8. 2022 pod číslom 2022/10933:4-A2140 bol program obsahovo modifikovaný a boli niektoré jeho časti aj vypustené. Zrušili sa časti: „Organizačné podmienky na výchovu a vzdelávanie v materských školách“; „Povinné personálne zabezpečenie predprimárneho vzdelávania v materských školách“; „Povinné materiálne-technické a priestorové zabezpečenie predprimárneho vzdelávania“; „Podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri výchove a vzdelávaní“ a „Zásady a podmienky pre vypracovanie školských vzdelávacích programov“. Do programu boli zapracované však aj nové časti, ako: „Osobitosti výchovy a vzdelávania cudzincov“ a „Osobitosti výchovy a vzdelávania detí v národnostných materských školách“ (Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách. Konsolidované znenie, 2022). Následne v roku 2023 v zmysle dodatku č.3 Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky schváleného pod číslom 2023/10619:3-A2140 boli v niektorých častiach programu vykonané menšie obsahové zmeny. Považujeme za potrebné však zvýrazniť, že po všetkých vykonaných zmenách v zmysle uvedených dodatkov častí programu týkajúci sa vzdelávacích štandardov zostal nezmenený. V súčasnej dobe učiteľky materských škôl pracujú podľa tohto konsolidovaného znenia a jeho dodatkov. Je priam žiadúce a potrebné neustále sledovať webové sídlo MŠWam SR, aby v praxi bol používaný aktuálny dokument.

Záver

Materská škola v súčasnosti podporuje osobnostný rozvoj detí v oblasti sociálno-emocionálnej, intelektuálnej, telesnej, morálnej, estetickej, rozvíja schopnosti a zručnosti, utvára predpoklady na ďalšie vzdelávanie. Pripravuje na život v spoločnosti v súlade s individuálnymi a vekovými osobitosťami detí. Výchova a vzdelávanie spravidla 3 až 6 ročných detí sa zabezpečuje prostredníctvom vzdelávacieho programu, ktorým sa poskytuje predprimárne vzdelanie. Dieťa získa predprimárne vzdelanie absolvovaním posledného ročníka vzdelávacieho programu odboru vzde-

lávania v materskej škole a dokladom o získanom stupni vzdelania je osvedčenie o absolvovaní predprimárneho vzdelávania (Urdzíkova–Kordošová 2018). Od roku 2017 existujú aj Vzdelávacie programy pre deti so zdravotným znevýhodnením pre predprimárne vzdelávanie (2017), čo je z hľadiska inkluzívneho vzdelávania veľmi dôležité.

Na záver je možné konštatovať, že Slovenská republika sa v roku 2008 radikálne prihlásila k novému typu kurikulárnej politiky a k deklarovaniu mnohých ďalších zásadnejších zmien v školskej sústave. Naštartovali teda mnohé zmeny vo vzdelávacej sústave. Jedna z tých najvýznamnejších bola kurikulárna transformácia - zmena štruktúry a plánovania obsahu vzdelávania zasahujúca všetky stupne školskej sústavy. Vtedajšie inštitúcie predškolského vzdelávania dostali status školy a boli postavené pred úlohou koncipovať kurikulum: na základe štátneho vzdelávacieho programu utvárať školské vzdelávacie programy. Reformy ovplyvnilo poznávanie medzinárodných súvislostí predškolského vzdelávania a do kurikulárnych dokumentov bola prijatá logika štandardov pôvodom z angloamerického kontextu.

Aj keď sa predprimárnemu vzdelávaniu v Slovenskej republike v posledných rokoch venuje zvýšená pozornosť, existuje veľa problémových oblastí, ktoré je potrebné riešiť. Čelíme množstvu výziev a nasledujúce sú problémy, ktoré si podľa nás vyžadujú naliehavú pozornosť: kvalifikovaní a motivovaní učitelia, predškolské vzdelávanie dostupné pre všetky deti, predškolské vzdelávanie a starostlivosť pre deti do 3 rokov, inkluzívne vzdelávanie a tímová práca, odborný personál a nové pozície nepedagogických zamestnancov, informatizácia a digitalizácia školstva.

Použitá literatúra

Borbélyová, D. (2019): Pre-primary Education Reform in Slovakia in the Context of Innovative Influences and International Tendencies = Die Reform der Vorschulbildung in der Slowakei im Kontext von innovativen Einflüssen und internationalen Tendenzen In: *Education and Training: National and International Tendencies of Education and Training*. Szeged: JGZF Kiadó, s. 37–50.

Burjan, V. – Ftáčnik, M. – Juráš, I. – Vantuch, J. – Višňovský, M. – Vozár, L. (2017): *Učiace sa Slovensko. Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania*. Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu.

Centrum vedecko-technických informácií SR. Štatistická ročenka-materské školy. (2024): https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-materske-skoly.html?page_id=9602

Dravecký, J. (2012): *Školská politika, školský systém a legislatíva*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku - Pedagogická fakulta, Inštitút Juraja Páleša v Levoči.

Guziová, K. et al. (1999): *Program výchovy a vzdelávania detí v materských školách*. Bratislava: Ministerstvo školstva Slovenskej republiky. <https://www.maquita.eu/wp-content/uploads/2020/08/program-vychovy-a-vzdelavania-deti-v-materskych-skolach-MS-SR-1999.pdf>

Inovovaný Štátny vzdelávacie program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách. (2015). Bratislava: Štátny pedagogický ústav.

- Kaščák, O. (2013): Križovatky domácich tradícií medzinárodných koreňov vzdelávania a starostlivosti o deti v ranom detstve. In Miňová, M. (ed). *Predprimárne vzdelávanie v kontexte súčasných zmien. Zborník z vedecko- odbornej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, SV OMEP, s. 108–119.
- Lipnická, M. (2023): *Legislatívne a kurikulárne podmienky výchovy a vzdelávania v jasliach a v materských školách (1948-2023)*. UMB: Belanium.
- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu. (2002): *MILÉNIUM - Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na 15-20 rokov*. Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu.
- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu - Štátny pedagogický ústav (2016): *Záverečná správa z pilotnej fázy zavádzania inovovaného Štátneho vzdelávacieho programu pre predprimárne vzdelávanie v materských školách do praxe materských škôl*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
- Miňová, M. (2013): *Predprimárna edukácia v súčasnom slovenskom edukačnom kontexte*. Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna. s. 67–77.
- Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania na roky 2018 – 2027. (2018). Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu. <https://www.minedu.sk/data/att/24904.pdf>
- Program výchovnej práce v jasliach a v materských školách. (1978) Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Pupala, B. (2013): Materská škola v spleti súčasnej kurikulárnej politiky. In Miňová, M. (ed). *Predprimárne vzdelávanie v kontexte súčasných zmien. Zborník z vedecko-odbornej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, SV OMEP, 2013. s. 108–119.
- Pupala, B. – Kaščák, O. (2014): *Neposedné predškolské kurikulum*. Bratislava: Wolters Kluwer.
- Štátny vzdelávací program ISCED 0-predprimárne vzdelávanie. „*Dieťa a svet*.“ (2008) Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
- Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách (2016). Bratislava: Raabe.
- Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách. Konsolidované znenie (2022). Bratislava.
- Uváčková, I. (2013): Čo vieme/nevieme o materskej škole v súčasnosti. In: Miňová, M. (ed). *Predprimárne vzdelávanie v kontexte súčasných zmien. Zborník z vedecko-odbornej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, SV OMEP, s. 108–119.
- Urdziková, J. - Kordošová, M. (2018): *Výchova a vzdelávanie bezpečnému správaniu sa v preprimárnom vzdelávaní- prvá krok k celoživotnému vzdelávaniu BOZP. Správa z výskumnej úlohy*. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny. https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2020/04/vychova_a_vzdel_k_bebezpecnemu_spravaniu_sa_urdzikova_2018.pdf
- Vyhláška č. 541/2021 Z.z.. Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky z 22. decembra 2021 o materskej škole (2021). <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2021/541/>
- Vyhláška č. 306/2008 Z.z. Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky z 23. júla 2008 o materskej škole. (2008). <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/306/20090901>

Vyhláška č. 308/2009 Z.z. Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky o materskej škole. (2009). <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2009/308/>

Vzdelávací program pre deti s mentálnym postihnutím. ISCED 0- predprimárne vzdelávanie. (2009). https://www.statpedu.sk/files/sk/svp/statny-vzdelavaci-program/vp-deti-ziakov-so-zdravotnym-znevychodnenim/vp-deti-ziakov-mentalnym-postihnutim/vp_pre_deti_s_mentalnym_postihnutim_isced_0.pdf

Vzdelávacie programy pre deti so zdravotným znevýhodnením pre predprimárne vzdelávanie(2017). <https://www animator.sk/documents/1367541/1548761/Vzdel%C3%A1vacie+programy+pre+deti+so+zdravotn%C3%BDm+znev%C3%BDhodnen%C3%ADm+pre+predprim%C3%A1rne+vzdel%C3%A1vanie/0bdbe95d-a806-4f71-91d8-7c82d7d7a-ab3>

Zákon č. 245/2008 Z.z. Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (2008). <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/20231223.html>

Zákon č. 209/2019 Z.z. Zákon z 27. júna 2019, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (2019). <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2019/209/>

Zákon č.279/1993 Z.z. Zákon Národnej rady SR z 21. októbra 1993 o školských zariadeniach (1993). <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1993/279/20010101.html>